

kittävä rooli ikääntyneiden auttamisessa ja tukemisessa. Nuorimmassa polvessa sekä miehet ja naiset suhtautuivat kuitenkin myönteisesti perheen velvollisuuteen auttaa vanhempiaan, paljon myönteisemmin kuin suuret ikäluokat. Suurten ikäluokkien naiset suhtautuivat tämän tutkimuksen mukaan erittäin kielteisesti ajatukseen, että lapset ovat vastuussa vanhemmistaan. Selittääkö tätä kielteisyyttä se, että heidän osuutensa vanhempiensa ja appivanhempiansa avusta ja hoivasta on jo suuri? Vanhusten palvelujen puutteet ja järjestelmän pirstaleisuus ovat ehkä heille tuttua, raskasta arkipäivää. Suuret ikäluokat haluaisivat luottaa yhteiskunnan apuun, kun taas nuoremmat kannattavat idealistisesti epävirallista apua. Nuorimmat odottavat avulta myös muita enemmän vastavuoroisuutta.

Lisää sävyjä avun antamiseen ja saamiseen

Tutkimuksessa selvitettiin myös tyytyväisyyttä saatuun apuun ja avun antamiseen ja saamiseen liittyviä ristiriitoja. Tiiviit suh-

teet ja vilkkaat kontaktit eri sukupolvia olevien perheenjäsenten välillä ovat yhteydessä annettuun ja saatuun apuun. Tilanteissa, joissa eri sukupolvet ovat paljon tekemisissä toistensa kanssa, on paljon apua ja tukea mutta myös ristiriitoja. Toisaalta myös yksin asijat ovat usein avun antajia omille sukulaisilleen.

Huomattava osa nuorista saa apua ja tukea myös ystäviltään. Nuorimman polven ”auttamisverkostot” ovatkin paljon laajemmat kuin suurten ikäluokkien. He ovat myös tyytyväisempiä apuun ja auttaminen on heille mieluisaa vuorovaikutusta. Suuret ikäluokat saavat apua ja tukea vähemmän, ja heidän kokemuksiinsa siitä liittyy enemmän ristiriitoja avun antajina ja saajina. Näyttäisi siltä, että tiukka, ydinperhettä korostanut suurten ikäluokkien elämäntapa ei jatku enää heidän aikuisten lastensa elämässä. Nuorin polvi haluaa elää laveampien ihmissuhteiden maailmassa.

Vai onko kyseessä enemmänkin sitoutumisen ja perheellistymisen myöhentyminen? Muutos on tapahtunut ainakin tutkimuk-

sellisessa kiinnostuksessa: yksilöllistymisen rinnalla on Suomessa viime vuosina tutkittu jonkin verran myös toisten auttamista. Kansainvälisessä tutkimuksessa on nostettu esillä myös sukupolvien toisilleen antamaa apua, joka on saattanut tulla jopa korvaamaan ydinperheissä tehtävää auttamista ja tukemista.

Suuret ikäluokat auttavat lapsiaan hyvin usein niin taloudellisesti kuin käytännöllisestikin. Nuorin polvi odottaa ja myös saa apua. Toisaalta nuorimman polven kuullaan arvostelevan suuria ikäluokkia itsekkyydestä, omien ja hyvinvointivaltion voimavarojen käytöstä itsekkäästi omaksi hyödykseen. Nuorimmat ikäluokat ovat pienempiä, mutta jatkuva odotettavissa olevan eliniän piteneminen vaikuttaa siihen, ettei suuresta ikäihmisten määrästä ”päästä eroon” tulevaisuudessakaan. Tarvitaan pidempiä työuria, jotka tuottavat asiallisen eläkkeen, ja hyvinvointiyhteiskuntaa, sillä tulevaisuudessakaan vanhana ei haluta turvata lapsilta saatavaan apuun, vaikka vertaistuki voikin olla kova sana.

Ensimmäinen suomenkielinen esitys näyttöön perustuvan käytännön lähtökohdista

KYÖSTI RAUNIO

Suomessa on käsitelty vähän näyttöön perustuvaa käytäntöä sosiaalipalveluihin liittyen. Näyttöön perustuva käytäntö ei ole Suomessa kuulunut sosiaalipalvelujen perussanastoon, toisin kuin esimerkiksi terveys-

tieteissä. Sen sijaan esimerkiksi Ruotsissa on ohjelmallisesti pyritty vahvistamaan sosiaalipalveluja koskevan tiedon tuottamista näyttöön perustuvan käytännön lähtökohdista. Eniten näyttöön perustuvasta käytännös-

Pertti Korteniemi & Pekka Borg
Kohti näyttöön perustuvaa
ammattillista käytäntöä?
Stakes, 2008

tä on sosiaalipalveluihin liittyen kirjoitettu angloamerikkalaisissa

maissa. Myös Pertti Korteniemi ja Pekka Borg perustavat katsauksena etupäässä angloamerikkalaisiin lähteisiin, unohtamatta silti suomalaisia ja pohjoismaisia lähteitä.

Katsauksen kirjoittamisen lähtökohdista on ollut vaikutavuuden arviointiin liittyvien haasteiden selvittäminen. Näyttöön perustuvan käytännön lähtökohdista käsitellään kuitenkin laajemmin kuin vain spesifisti arviointitutkimukseen liittyen.

Korteniemi ja Borg katsovat, että tietoyhteiskunnan monimutkaistuvat ongelmat vaativat yhä perusteellisempaa tietoa ja uudenlaisia tapoja tuottaa ja käyttää tietoa. Näyttöön perustuvalla käytännöllä on tilaus, koska poliittisen järjestelmän asettamat vaatimukset edellyttävät tietoon perustuvaa käytäntöä. Näyttöön perustuvaa käytäntöä ei kuitenkaan liitetä suoraan uuden julkisjohtamisen vaatiman taloudellisuuden ja tehokkuuden palvelijaksi, vaan siinä nähdään mahdollisuus sellaisen tiedon tuottamiseen, joka voi toimia vastapainona pelkästään taloudellisista ja manageriaalisista intresseistä tuotulle tiedolle.

Näyttöön perustuvan käytännön nähdään myös tarjoavan mahdollisuuksia sosiaalipalvelujen ja sosiaalityön profession uudelle kehitymiselle, esimerkiksi osoittamalla, että sosiaalityö on professio, joka vaatii korkean koulutustason ja jonka harjoittamisella on tieteellinen perusta. Näyttöön perustuvan käytännön ottaminen todesta voi kuitenkin tosiasiallisesti johtaa myös sen osoittamiseen, että sosiaalityössä näyttö perustuu etupäässä kokemuksesta saatuu tietoon, jolloin tieteelliseen tietoon perustuva käytäntö on otettava vakavana kehittämishaasteena.

Näyttöön perustuvan käytännön kriittinen kysymys on luonnollisesti se, mitä näytöllä tarkoitetaan: millaista tietoa pidetään riittävänä näyttönä sosiaalipalvelujen tai ammatillisten käytäntöjen vaikuttavuudesta.

Korteniemi ja Borg kritisoivat angloamerikkalaisessa kirjallisuudessa vahvana esiintyvää luonnontieteellistä näkemystä, jonka mukaan vain tiukkoihin tieteellisiin kriteereihin perustuva tutkimustieto kelpaa näytöksi. He asettuvat sille kannalle, että sosiaalipalveluissa näytöksi tulee hyväksyä monimuotoisemmin tuotettua tietoa. Näyttöön sosiaalipalvelujen vaikuttavuudesta voi toimia eri tavoin tuotetun tutkimustiedon ohella työntekijöiden ja asiakkaiden kokemus. Korteniemi ja Borg näyttävät olevan sillä kannalla, että tutkimustiedolla ei ole näyttönä erityisasemaa työntekijän ja asiakkaan kokemukseen nähden. He eivät myöskään näytä asettavan kriteereitä kokemukseksi näyttönä. Ilmeisesti kaikenlaista kokemuksetietoa voidaan pitää yhtäläisesti näyttönä. Tässä suhteessa olisi ollut hyvä tarttua ruotsalaisten käyttämään sanontaan ”koeteltu kokemus”. Tällä ruotsalaiset tarkoittavat systematisoitua kokemusta, jonka tulee olla dokumentoitu. Yleinen, artikuloimaton ammatillinen kokemus ei tällöin riitä näytöksi.

Korteniemen ja Borgin näkemys eri lähteistä saatavan tiedon huomioon ottamisesta vastaa yleisesti ottaen angloamerikkalaisessa EBP-kirjallisuudessa yleistä näkemystä. Erona on kuitenkin se, että angloamerikkalaiset lähteet korostavat tutkimustiedon ja varsinkin täsmällisillä menetelmillä tuote-

tun tutkimustiedon ensisijaisuutta muunlaiseen tietoon nähden. Tässä tarkoituksessa puhutaan parhaan saatavilla olevan evidenssin käyttämisestä. Näyttöön perustuvassa käytännössä on keskeistä tutkimustiedon integroiminen työntekijän ammatilliseen asiantuntemukseen sekä asiakkaan tarpeisiin ja arvoihin. Työntekijän ja asiakkaan kokemus ja arvot ovat keskeisiä tutkimukseen perustuvan evidenssin käyttämiselle. Tutkimustiedolla nähdään olevan erityinen asema evidenssinä, koska sen laadun arvioinnin kriteerit ovat pisimmälle kehittyneitä.

Korteniemi ja Borg kiistävät näyttöön perustuvalla käytännöllä perinteisesti ominaisen näkemyksen tietoa tuottavien menetelmien hierarkiasta, jossa korkeimmalla on satunnaistettuun kokeeseen perustuva tieto. He näyttävät kuitenkin hyväksyvän jonkinlaisen hierarkkisen näkemyksen tiedosta. Läpi julkaisun toistetaan angloamerikkalaisten näyttöön perustuvan käytännön määritelmien sanontaa parhaasta saatavilla olevasta tiedosta tai näytöstä. Parhaasta saatavilla olevasta tiedosta on tuskin mahdollista puhua, ellei oleteta tietynlaisen tiedon olevan jollain perusteella toisenlaista tietoa parempaa. Kaikki tieto ei voi olla yhtä lailla hyvänä näyttönä.

Korteniemi ja Borg mainitsevat toistuvasti luotettavuuden keskeiseksi tiedon kriteeriksi, jolloin he ilmeisesti myös olettavat, että on olemassa luotettavuuden suhteen erilaista tietoa ja että luotettavuuden perusteella tiedolla on erilainen arvo näyttönä. He eivät kuitenkaan esitä johdonmukaisesti, että tietynlainen tieto, esimerkiksi tutkimustieto, olisi muunlaista tietoa luotettavampaa.

Korteniemi ja Borg tuovat esille monenlaisia kriittisiä huomautuksia satunnaistettuun koeasetelmaan. Perusongelmaksi nähdään se, että satunnaistetussa kokeessa vaikuttavuutta tutkitaan ideaalisissa, ei todellisissa olosuhteissa. Ideaalisissa olosuhteissa toteutetulla tutkimuksella voidaan saada sisäisesti validia näyttöä. Ongelmaksi muodostuu kuitenkin näytön ulkoinen validisuus: koeasetelmat eivät pysty tuottamaan yleistettävää tietoa kompleksisten interventioiden vaikuttavuudesta. Koeasetelmalla voidaan osoittaa luotettavasti toimenpiteen ja vaikutuksen kausaalinen yhteys. Sen sijaan se soveltuu vähemmän hyvin sen selvittämiseen, miksi tietyllä toimenpiteellä on tietynlaiset seuraukset. Lisäksi satunnaistettujen koeasetelmien soveltaminen sosiaalipalvelujen ja sosiaalityön tutkimiseen on työlästä, vaatii paljon aikaa ja resursseja.

Kriittisistä seikoista huolimatta kokeellisia asetelmia on kuitenkin sovellettu muissa maissa sosiaalipalvelujen ja sosiaalityön vaikuttavuuden tutkimiseen. Korteniemi ja Borg esittelevät joidenkin tällaisten tutkimusten tuloksia. Kokeellinen tutkimus näyttää tuottavan relevantteja tuloksia sosiaalipalvelujen ja sosiaalityön vaikutuksista. Kritiikin vastapainoksi olisi ollut paikallaan selostaa tarkemmin saatujen kokemusten perusteella kokeelliselle menetelmälle myönteisiä, menetelmän vahvuuksia korostavia näkökohtia. Korteniemi ja Borg toteavat, että vaikka koeasetelman käyttö on todellisissa olosuhteissa vaikeaa, jonkinlaisia koeasetelman tyyppisiä sovelluksia on mahdollista tehdä. He pitävät koeasetelmaa paremmin todellisia tilan-

teita vastaavia vertailuja tarpeellisina, erityisesti kun palvelujen toteuttamiselle on erilaisia vaihtoehtoja.

Korteniemi ja Borg katsovat, että Suomessa suurin osa sosiaalipalvelujen, työmenetelmien jne. vaikuttavuuteen liittyvästä arvioinnista on ja tulee olemaan todellisissa olosuhteissa suoritettua arviointia. Todellisiin olosuhteisiin soveltuvassa arvioinnissa on keskeistä interventiota koskevan teorian rakentaminen ja testaaminen. Teoreettisesti orientoitunut arviointi antaa tietoa siitä, miksi toimenpide vaikuttaa. Pelkkä empiirinen tieto toimenpiteen vaikuttavuudesta, siitä ”mikä toimii” ei riitä, vaan tarkastelun syventämiseksi tulee konstruoida teoria, joka pystyy selittämään miksi ja missä olosuhteissa interventio toimii. Intervention ja tuloksen lisäksi tarkastelun kohteeksi otetaan väliin tulevat tekijät, mekanismit, jotka mahdollistavat tai estävät tavoitellun muutoksen, selittävät miksi ja miten interventio toimii tai ei toimi. Tällöin ilmeisesti oletetaan, että teoria osoittaa, miten erilaiset työmenetelmät toimivat käytännön tilanteissa. Menetelmien toimivuus olisi viime kädessä teoreettinen, ei empiirinen kysymys. Toisaalta teorioiden tulee Korteniemen ja Borgin mielestä olla empiirisesti testattuja.

Suomessa ei ole erityisemmin panostettu näyttöön perustuvien käytäntöjen kehittämiseen sosiaalipalveluissa: resursseja on käytetty minimaalisesti verrattuna esim. Iso-Britanniaan, Ruotsiin ja Tanskaan. Korteniemen ja Borgin mielestä syyinä on muun muassa yliopistojen vähäinen panostus arviointitutkimuksen osaamisen kehittämiseen ja lisäämiseen. He totea-

vat, että Suomessa sosiaalityöntekijöillä on yliopistokoulutuksen saaneina muiden maiden alemman koulutuksen saaneita sosiaalityöntekijöitä paremmat valmiudet näyttöön perustuvien käytäntöjen omaksumiseen ja kehittämiseen. Suomessa sosiaalityön koulutuksessa ei kuitenkaan opeteta näyttöön perustuvaa käytäntöä, ja sosiaalityön tutkimuksen valtaorientaatio ei ole näyttöön perustuvan käytännön perusnäkökulmalle, työmenetelmien vaikuttavuutta koskevan tutkimustiedon tuottamiselle, otollinen.

Näyttää siltä, että Suomessa hyvät käytännöt ovat ottaneet näyttöön perustuvan käytännön paikan sosiaalipalvelujen ja sosiaalityön perussanastossa. Korteniemi ja Borg näkevät FinSocin Hyvät käytännöt -ohjelman hyvänä alkuna näyttöön perustuvien käytäntöjen kehittämiseksi. Näyttöön perustuva käytäntö, sellaisena kuin tämä tunnetaan angloamerikkalaisissa maissa, ei kuitenkaan kuulu hyvät käytännöt -ohjelman nimenomaisiin tavoitteisiin, vaikka esiintyy yhtenä ohjelman virikkeenä. Hyvät käytännöt -ohjelman taustaoletuksiin kuuluva relationaalisen arvioinnin malli on vaihtoehto perinteiselle angloamerikkalaiselle mikä toimii -tyypille näyttöön perustuvalla käytännöllä. Myös hyvät käytännöt -ohjelman avara, tiedon moninaisuus korostava näkemys näyttönä toimivasta tiedosta poikkeaa näyttöön perustuva käytännön tavasta korostaa tutkimustietoa parhaana saatavilla olevana näyttönä.

* * *

Näyttöön perustuvasta käytännöstä on 2000-luvulla kirjoitettu erityisesti angloamerikka-

laisissa maissa paljon sekä yleis-
ten lähtökohtien että erityisky-
symysten suhteen. Tästä huoli-
matta näyttöön perustuvaa käy-
töntöä on omaksuttu huonosti
sosiaalipalvelujen ja sosiaalityön
ammattillisissa käytännöissä. Il-
meisesti tarvitaan perusteellinen
kulttuurinen muutos, ammatil-
lista käytäntöä koskevan perus-
näkemysten ja toteuttamisen
uudenlaista ymmärtämistä.

Tämä edellyttää sosiaalipalve-
lujen työntekijöiden ja sosiaali-
työntekijöiden koulutuksen ra-
kentamista vahvemmin näyt-
töön perustuvan käytännön pe-
riaatteiden mukaiseksi. Ensias-
keleena tarvitaan ammatillisia
käytäntöjä koskevan ajatteluta-
van muuntamista näyttöön pe-
rustuvan käytännön mukaisek-
si. Työntekijöiden tulee olla tie-

toisia toimenpiteiden perustana
olevasta tiedosta ja pystyä osoit-
tamaan, mihin heidän toimen-
piteensä perustuvat, erityisesti
tulee pystyä perustelevaan asi-
akkaalle, että toimenpiteet pe-
rustuvat parhaaseen saatavilla
olevaan tietoon. Toimenpiteitä
koskevat päätökset tulee perus-
taa parhaaseen saatavilla olevaan
tutkimustietoon toimenpitei-
den vaikuttavuudesta asiakkaan
tilanteesta. Tutkimustieto tu-
lee integroida työntekijän asian-
tuntemukseen ja asiakkaan nä-
kemyksiin sekä sosiaalialan ar-
voihin ja etiikkaan. Työpaikoilla
tulee luoda työntekijöille edelly-
tykset seurata parasta ajantasais-
ta tietoa toimenpiteiden vaikut-
tavuudesta ja hyödyntää tätä asi-
akkaan kanssa työskentelyssä.

Korteniemen ja Borgin kat-

saus on ensimmäinen laajempi
suomeksi ilmestynyt, erityises-
ti angloamerikkalaiseen kirjal-
lisuuteen perustuva esitys näyt-
töön perustuvan käytännön läh-
tökohdista. Julkaisu on merkit-
tävä kansainvälisen näyttöön
perustuvaa käytäntöä koskevan
keskustelun tunnetuksi tekijä-
nä. Kirjoittajat ovat mahdut-
taneet suhteellisen pieneen si-
vumäärään kattavasti näyttöön
perustuvan käytännön keskei-
siä teemoja. Julkaisussa käsi-
tellään monipuolisesti erilai-
sia näyttöön perustuvaa käytän-
töä koskevia näkemyksiä ja tuo-
daan perustellusti esille kirjoitta-
jien omaa näytön moninaisuut-
ta korostavaa näkemystä. Julkai-
su antaa hyvän lähtökohdan tar-
kemmalle näyttöön perustuvaan
käytäntöön perehtymiselle.

Mihin yhteiskuntaluokkaan sinä kuulut?

TUULA-MARIA AHONEN

Miksi on niin hankala analysoi-
da yhteiskuntaa, tai itseään, suh-
teessa yhteiskuntaluokkiin? Yk-
si syy on se, että luokka-ana-
lyysi menetti Suomessa kaiken
viihätysvoimansa kommuni-
smin kaaduttua, kirjan toimitta-
jat kirjoittavat. 19 tunnettua ja
vähemmän tunnettua henkilöä
pohtii kirjassa yhteiskuntaluok-
kien syvällisen koskettavaa kysy-
mistä.

Empiirinen yhteiskuntatut-
kimus käyttää luokkaa analyyt-
tisenä työkaluna. Toimittajien
mukaan luokka korreloi selväs-
ti erilaisten käyttäytymismalli-
en kanssa. Vain sukupuoli voi
kilpailla luokan kanssa selitys-

kyvyssä. Käytännössä luokka
on melko kömpelö työkalu: se
määritellään koulutustason, jos-
kus myös tulojen mukaan. Mut-
ta jo näin karkealla tasolla mitä
erilaisimmat käyttäytymismal-
lit osoittautuvat luokkasidon-
naisiksi.

Enää eivät todellakaan ”kaik-
ki” Suomessa osallistu luokka-
retkeen ylöspäin. Sen sijaan on
nähtävissä epävarmuutta, nopeita
putoamisia ja nousuja. Kou-
lutus oli aiemmin sosiaalisen
nousun moottori, nykyään toh-
torin arvokaan ei enää takaa työ-
paikkaa.

Kiinnostava pohdintaa kir-
jassa löytyy paljon, mutta voin

Silja Hiidenheimo,
Fredrik Lång, Tapani Ritamäki,
Anna Rotkirch (toim.)
Me muut. Kirjoituksia
yhteiskuntaluokista
Teos, 2009

nostaa esille vain muutaman kir-
joittajan.

Sauli Niinistö arvioi myös
epävarmuudessa elävien luokan
kasvavan. Toinen kasvava ryhmä
Niinistön mukaan ovat omaa
tietään kulkevat: taiteilijat, ur-
heilijat, keksijät, erakot, omasta
halustaan epävarmuudessa elä-
vät, ääriesimerkinä Big Brot-
her -esiintyjät.

”Voisiko suhtautuminen yh-